

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на Илиана Саласар на тема:

***Европейски хореографи, ориентирани към танц-терапията и
приложението ѝ през XX – XXI век***

с научен ръководител проф. д. изк. Анелия Янева

Рецензент: проф. д. изк. Кристина Япова

Дисертационният труд привлича вниманието още със заглавието си, сплитащо три области, които сами по себе си предоставят материал за по една дисертация. Първата от тях е персоналистичната област на европейските хореографи, избрали да посветят своята дейност на танц-терапията, втората е самата танц-терапия, а третата е нейното приложение в наши дни. Веднага ще подчертая: *актуална* е не само последната област, представляваща най-гореща точка от всичко, което се случва в нашата съвременност. Актуален е самият начин на сплитане и взаимно проникване между трите, позволяващ на всяка от тях да се огледа в останалите и да се обогати чрез тях.

Дисертацията обхваща 278 страници, от които основен текст 234 с., Приложение – 8 с., последвано от Библиография и изискващото се описание на приносите и публикациите по темата. Първият раздел е историческо встъпление, проследяващо идеите за лечебните свойства на танца както от европейската Античност, така и от различни точки на планетата, в които подобни идеи са се съхранили чрез преданието до днес. Същевременно този въвеждащ първи раздел ще превърне знанието, което съдържа, в контекст за разглеждане на проблемите от следващите. Така преходът към втория раздел, занимаващ се с танц-терапията през XX век, е колкото максимално широк като времеви обхват, толкова и подготвен; така и интересът към най-ранните епохи, засвидетелстващи чрез различни свои следи осъзнаването на терапевтичните свойства на танца, не е само

исторически, а идва от сърцевината на изследователския обект, от неговата специфика. Защото танцът е бил осмислян като терапия много преди да стане самостоятелна художествена практика. Може да се каже: в древните култури именно терапевтичните способности на танца са основанието, което го извежда напред и нагоре в цялата култура: тя възлага на него очаквания, не по-малки от тези, които има към звука изобщо, към музикалния звук с всички негови форми. Именно от тези очаквания се създава древногръцката теория за етоса, която вижда в музиката „главната храна” (Платон) за човешката душа. В този контекст танцът е храната за телесната част на душата – когато тяло и душа не са разделени, а съществуват в единство: телесно-душевното единство на човека.

Докторантката проследява с изключителна прецизност и чувствителност историческата съдба на танца, в която той постепенно се автономизира, после става изкуство, а накрая отново преоткрива терапевтичните си ресурси – невинаги с еднакъв успех, защото „новите” терапевти в професионалния си устрем са склонни да „раздробяват” танца, изоставяйки самата негова танцовост: „В това „раздробяване“ на танца обаче се променя фокуса – засилва се въздействието от телесно ориентираната психотерапия и двигателната терапия, като се „забравят” похватите и инструментите на танцовото изкуство, макар именно те би трябвало да стоят в основата на танц терапията” (с. 7).

Във втория раздел, посветен на персоналистичната област „европейски хореографи”, танцът се проявява вече в качеството на съвременно направление, осъзнато именно като „танц-терапия”. А това е нещо напълно различно от осмислянето му като танц, или като танцова практика, криеща в себе си терапевтичен заряд. Подобно преобразуване обаче е взело необходимото историческо време, преминало е през формите на изкуството, снело ги е в себе си и е достигнало до новата форма „танц-терапия”, чиито два елемента трябва да са в синтез, за да може самата

форма да е смислена и ефективна. Но такъв синтез може да бъде постигнат единствено по пътя на творчеството: именно затова и персоналистичната форма на изследването е най-адекватна. Затова и Илиана Саласар се насочва към отделни забележителни фигури, които не само създават похвати и техники, но в процеса на създаването извеждат *идеята* на танц-терапията. Имената, които тя откроява, са на европейците Хедвиг Калмайер, Елза Джиндлер, Лили Еренфрид, Шарлоте Селвер (края на XIX – средата на XX век), на „неевропейците, творили в Европа” като Айседора Дънкан, д-р Бес Мензендик, Катрин Дънам, Ернст Дюплан, Франс Скот-Билман, Фредерик Матиас Александър, Франсоа Делсарт, Емил Жак-Далкроз, Доротея Гюнтер, Рудолф фон Лабан, Мери Вигман, Гертруд Боденвизер, както и на водачи на европейски духовно-практически школи, предшествващи танц-терапията (Беинса Дуно, Рудолф Щайнер, Георги Иванович Гурджиев, а по-късно (XX-XX- век) Лилян Еспенак, Елизабет Полк, Ирмгард Бартениеф, Труди Шууп, Гертруд Фалке-Хелер, Герда Александер, Елза Линденберг, Хилде Холгер, Фе Райшелт, Вероника Шерборн, Денис Пъток, Маргарет Морис, Мария Тереса Леон-Фритч /Маите Леон/, Анмари Аутере.

Третият раздел от дисертационния труд разисква въпроси, свързани с институционализирането и приложението на танц-терапията през XXI в. Очертаната ситуация – културна, идеологическа, художествена и медицинска – е напълно различна и налага танц-терапията да се подложи на цялостно преосмисляне. В тази ситуация, в която се търсят „щадящи, ефективни и холистични начини за терапия на здравословното (психическо и физическо) състояние на човека като комплексно функциониращ организъм” (с. 182), интересът към танц-терапията като към алтернативен метод нараства. Процесът на нейното институционализиране върви успоредно с инкорпорирането ѝ в по-общи терапевтични системи – „*интегративна терапия, геицалттерапия*, всички форми на *арт-терапия*,

включително *танц-терапия, двигателна терапия, социална терапия, психотерапия, нови форми на натуралистичната терапия, иновативна педагогика*” (с. 188) – а оттук и с подчиняването ѝ на съответните за тях методически насоки. Но институционализирането не засяга само обекта и метода на едно явление, а и неговия субект. В тази субектна сфера то се проявява като професионализиране. Професията танц-терапевт, многоелементна по състав, може да стане професия в истинския смисъл на думата, когато тези, които я упражняват, я (пре)осмислят и прилагат лично: с други думи, когато зложат на творческия елемент от самата тази многосъставност. Те са и онези, които оставят своите имена: Марсия Левентал, Марсия Плевин, Мария Фукс, Марион Норд, Хелън Пейн, Джанет МакДоналдс, Анелис Шрийхнен ван Гастел, Елайне Сигел, Сузане Бендер и мн. др. Илиана Саласар обобщава: „Като професия, изградена върху основите на танцовото изкуство, първите хореографи в танц-терапията поставят на челно място необходимостта от натрупан опит и познание в областта на танца, хореографската педагогика и композиция, обвързани с психотерапевтични и физиологични особености” (с. 200). И като всяко творческо явление – когато е наистина такова – танц-терапията ще зазвучава с тембъра на човека, които я практикува. Той ще я разширява радиално, свързвайки я с танци и танцови прототипи от древни и нови култури: с форми на класическия балет, с латиноамерикански и бални танци, с танци от Ориента, с традиционни и фолклорни танци, с древни танцови практики. В този контекст „българската следа”, както я нарича Саласар, в танц-терапията заслужава внимание не само защото дисертацията е българска, но и заради наличието на редица древни лечебни ритуални практики по нашите земи: „*русалийски танци, нестинарски танци, тракийски мистерии и тракийски орфизъм... и вълчите мистерии*” (с. 230). Затова трябва и да се отдаде дължимото на българските имена

Димитър Кръстев, Розмари Демео, Пламен Иванов, Деница Илчева, Сиси Георг и др.

Давайки си сметка за интензивността и богатството на информацията, изпълващи трите глави и свързана от своя страна с огромното разнообразие на явленията, тенденциите и формите на това, което се обединява в наименованието „танц-терапия”, Саласар помества в края на всяка от тези глави, а при нужда и след дадени подглави, по едно микро-заключение, наречено „Акценти”. Функцията му е да обобщи частните моменти, да събере разклонилото се, да го класифицира и типологизира. Пример за извеждането на такива акценти в първата глава са танцовите класификации според целта, изразността и структурата на танците (с. 30 – 31). Във втората глава съответното микрозаключение очертава тенденциите, присъщи за първата и втората половина на XX век, и изтъква методическите и техническите акценти, характеризиращи различните направления и школи (танц-терапията на Мериан Чейс, танц-терапията на Юнг, развиващата се танцово-двигателна терапия, гещалт-двигателната терапия, с. 176). Особено приносен заряд носят откритите от авторката „три базисни недра, върху които стъпват разглежданите хореографски методи: психотерапия, физикална и двигателна терапия, интегративна терапия” (с. 180). В третата глава акцентите са изявено практически, свързани с приложението на танца и хореографските структури „както в сферата на алтернативната и палиативната медицина, така и при сериозни психически и физически заболявания” (с. 226).

В качеството си на вътрешни обобщения и изводи акцентите от трите глави подготвят общото Заключение на дисертацията, като позволяват издигането му на едно следващо, по-високо равнище. Сега изложените положения – представляващи личен принос на Илиана Саласар – стават възможно най-убедителни. Първото от тях се отнася до оздравителните танцови практики, които не престават да пронизват

европейската и световна културна история. Сред тях „се отличават два вида: превантивни, които са по-експресивни, и лечебни, които са по-структурирани” (с. 234). Второто положение е свързано с историческия момент, в който „танцът се превръща в зрелищно и светско изкуство с чисто естетическо въздействие” (пак там) и от който нататък неговите оздравителни възможности естествено минават на втори план. Но това е само едната страна от един по-дълбок процес, който довежда през XX век до пълния разрыв в психофизическото единство на човека. Че процесът не е необратим е положение, което Саласар вече е аргументирала сериозно и последователно в изложението на дисертационния текст, и сега може да резюмира: „Парадоксално, но именно пораженията от това разединение са тези, които подтикват човечеството към преосмисляне на изконните принципи за взаимовръзки между тяло, психика и дух” (с. 235).

Дисертацията е резултат и свидетелство за усилна работа с огромен мащаб – от проучване на богатата информация в различни изследователски полета и систематизирането ѝ в логична структура, през творческото ѝ осмисляне, довело до значими обобщения и изводи. Интелигентно написан, текстът ще бъде от полза за хора от различни професии, приютили танц-терапията в себе си, а и за всички, които виждат в танца нещо повече от изкуство за сцената.

Оценявайки високо дисертационния труд, както и личните и професионални качества на неговия автор, убедено гласувам за присъждането на образователната и научна степен „доктор” на Илиана Саласар.

Проф. д. изк. Кристина Япова

02.09.2020